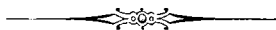

JURIDISK FORENINGS AARBOG

FOR

VINTEREN 1930—31

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER

KØBENHAVN
NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR).

1931

INDHOLD.

	Pag.
Foreningen	5
<i>Viggo Bentzon</i> : Retskildespørgsmaalet, tidligere og nutildags	6
<i>Stephan Hurwitz</i> : Nogle aktuelle Konfiskations- problemer	21
<i>Ejvind Møller</i> : Bemærkninger angaaende nogle ved Radiospredningen opstaaede juridiske Spørgsmaal	23
<i>Kr. Sindballe</i> : Nogle Bemærkninger vedrørende den nye Aktieselskabslov	28
Foreningens 50-Aars Jubilæum	29
<i>Henry Ussing</i> : Ved juridisk Forenings 50-Aars Jubilæum	30

Moderne refererede af Højesteretssagfører N. J. Gorrissen.

FORENINGEN.

Den aarlige Generalforsamling afholdtes Mandag den 29. September 1930 i Odd Fellow Palæet og indledes af Formanden Professor, Dr. jur. *Henry Ussing*.

Byretspræsident *Rytter* valgtes til Dirigent.

Denne gav Ordet til Højesteretssagfører *Karsten Meyer*, der aflagde Beretning. Medlemstallet, der den 1. September 1929 var 466, var den 1. September 1930 492. Han omtalte de i Aarets Løb holdte Foredrag. Han oplyste, at Juridisk Forening efter Anmodning har indsendt Forslag til De Nordiske Juristmøders Danske Bestyrelsesafdeling om Emner til det næste Nordiske Juristmøde, og at flere af de af Juridisk Forening foreslaaede Emner er optaget paa det kommende Juristmødes Program. Han omtalte, at den store Begivenhed i den kommende Sæson er Foreningens 50 Aars Jubilæum den 7. April 1931, som Bestyrelsen agter at søge fejret paa passende Maade.

Han gennemgik det af Foreningens Revisor, Byretsdommer *Elhoff*, reviderede Regnskab for Aaret 1929—30, der balancerede med 7002 Kr. 23 Øre! Kassebeholdningen var ved Aarets Begyndelse 1749 Kr. 39 Øre, og ved Aarets Slutning 1825 Kr. 82 Øre.

De hidtidige Bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt.

Bestyrelsen bestaar herefter af Professor, Dr. jur. *Henry Ussing*, Overretssagfører *Axel Bang*, Højesteretsdommer *Julius Møller*, Højesteretssagfører *Th. Knudtzon*, Højesteretssagfører *Karsten Meyer*, Højesteretssagfører *Ø. Ahnfeldt-Rønne*, Landsdommer *Jesper Simonsen*, Professor Dr. jur. *O. A. Borum*, Sekretær i Justitsministeriet *Faurholt*, Overretssagfører *Ellis Henriques* og Byretsdommer *A. D. Bentzon*.

Revisor Byretsdommer *Elhoff* genvalgtes.

RETSKILDESPØRGSMÅLET, TIDLIGERE OG NUTILDAGS.

(Foredrag af Professor Dr. jur. *Viggo Bentzon* den 29. September 1930).

Det har glædet mig, at juridisk Forenings Bestyrelse har opfordret mig til nu her at holde et Foredrag om et Emne, som det, jeg har valgt. Min Tilknytning til Foreningen som Foredragsholder har gennem mange Aar været bestemt af min Deltagelse i den nordiske Familieretslovgivning, hvis Lovudkast jeg har forsøgt at forklare — og at *forsvare* — overfor Foreningens Medlemmer. Ejendommeligt nok var mit første Foredrag her som ung Kandidat, midt i Firserne, beslægtet hermed, det handlede om de den Gang helt nye engelske Love om gift Kvindes Formueforhold. Imidlertid har jeg her i Foreningen været inde paa Aftenens Emne allerede som ung Professor, nemlig i første Halvdel af Halvfemserne i et Foredrag om Lovfortolkning, som lagde Grunden til mine øvrige Retskildestudier.

Naar jeg begynder med *Retskildeproblemet*, saaledes som det *tidligere* forelaa, kommer jeg til i visse Hovedtræk at minde Dem om Deres juridiske Børnelærdom. For adskillige af mine yngre Tilhørere er det dog saaledes, at Fakultetet — og her bærer jeg Hovedskylden — efter mit Skøn har forsømt Undervisningen i Retskildelæren, særlig har forsømt at give et Stof, hvori der kunde eksamineres ved Eksamen.

Selve *Udtrykket* »Retskilde«, som hos os og andetsteds har været almindelig brugt, betegner jo den eller de Kendsgerninger, hvoraf man kan slutte, hvad der er Indholdet af en Retsregel, man mener at kunne opstille som bestemmende — eventuelt sammen med andre Retsregler — for en given konkret Retsafgørelse. Flere, f. Eks. Nordmanden Hoel, hvis Lære jeg senere skal berøre,

benægter, at Begrebet har Realitet eller Anvendelighed; men saavidt jeg kan se, er det mere Udtrykket han angriber end *det* reelle Begreb, som Teoretikere og Praktikere faktisk har anvendt.

Det er iøvrigt rigtigt, at det anvendte Billede virkelig kan vildlede. Det betegner jo den »Kilde«, det »Rettens Vand«, der tilflyder hver Jurist udefra (fra ydre autoritative Kendsgerninger), og hvoraf han øser Kendskab til den objektive Rets Indhold. Dette fremtræder efter Billedet som noget, der altid bestod i Forvejen, omend maaske liggende uudformet i Folkebevidstheden, i »den almindelige Retsbevidsthed«. Dommeren *finder* da denne eksisterende Ret; han *opdager* den, hjulpet af Retsvidenskaben! — Dette er imidlertid kun delvis en rigtig Gengivelse af Virkeligheden, *kun Sagens ene Side*. Thi *hvor* i vore Dage Dommeren udfinder en Regel efter Sagens Natur, *hvor* han fortolker tvivlsomme Lovord uden sikker Vejledning for, hvad Lovens (ikke just Lovgiverens) Mening maa være; og *hvor* Loven giver ham friere Raaderum for hans Skøn, saaledes som det jo f. Eks. udpræget er sket ved Retsplejelovens § 292¹⁾, der afskaffer lange Rækker af Regler for, hvad Dommeren tør tage for Bevis, og lader hans konkrete Skøn og Overbevisning være afgørende — over alt her er Dommeren *produktiv* og ikke blot *receptiv, modtagende*. Ved Siden af at *opdage*, at finde, maa han *opfinde* Retsreglen, maa han selv skabe sig sin Rettesnor. Denne Side af teoretisk og praktisk Retsvirksomhed dækkes da ikke af Billedet: Retskilde, saaledes som Retslivet i Nutiden stærkere og stærkere udformer sig. Men den Gang, da Udtrykket dannedes, stemte dette langt bedre med de herskende Opfattelser af Retslivets rigtige Udformning — omend hint produktive Element ved alt Retsliv praktisk har gjort sig gældende i større eller mindre Grad, i alt Fald lige fra den klassiske Romerrets Dage. Kun har denne Samvirken af den bindende ydre — den »fundne« — Norm og »den konkrete produktive Tilrettelægning« ofte været helt miskendt, forfulgt som et Brud paa Retsidealet, eller dog ligesom sat

¹⁾ »Hvorledes Sagens faktiske Sammenhæng skal antages at være afgør Retten i Henhold til det samlede Indhold af Forhandlingerne og den stedfundne Bevisførelse.

i Skammekrogen eller søgt begrænset til »Nødstilfælde«, der »bryder alle Love«.

Se dette var Billedet eller Udtrykket; men nu Realiteterne?

Saaledes som man har diskuteret »Retskildeproblemerne« i det sidste Aarhundrede — eller noget længere tilbage — har Tvisten egentlig drejet sig om to Hovedspørgsmaal, der dog er sammenhængende. Det ene er Spørgsmaalet om, hvorvidt den positivt givne Ret, især skreven Ret, men ogsaa Retspraksis, nedarvede Retssædvaner og Retsprincipper, overhovedet kan have Krav paa at herske over Retslivet. Det er en Kritik af Retsreglerne, fordi de synes ufuldkomne, uhensigtsmæssige efter enkeltes eller de flestes Mening i Nutiden. Det er oftest en Kritik ud fra andre Normer: religiøse, moralske, naturrettlige.

Det andet er et mere praktisk Spørgsmaal. I Virkeligheden har man gennem Tiderne altid anerkendt en vidtstrakt Retslydighed ved positiv Retsvidenskabs Udformning og ved den konkrete Retsanvendelse. Ofte har man jo endog prædikeret, at Retslydigheden skulde være ubetinget. Der bliver da Spørgsmaal om Lovfortolkningen, om Principperne for denne; der bliver endvidere Spørgsmaal om subsidiær Retsdannelse, om »Lücken im Rechte«, om Betydningen her af Analogi eller Sagens Natur. Et særligt Retskildespørgsmaal angaar endelig dette: i hvilket Omfang og nærmere paa hvilken Maade bør tidligere Afgørelser følges som Præjudikater?

Hvor upraktisk tog man ikke tidligere paa dette sidste Spørgsmaal. Man spurgte ganske »spidst«: er en Højesteretsdom et helt afgørende Præjudikat eller *kan* den fraviges? Jfr. Goos', Indledning til Strafferetten S. 109 i Note *: »Forstaar man ved den »gjældende Ret« den Ret, der virkelig til et givet Tidspunkt anvendes, er Praxis alt. Forstaar man derimod ved dette Udtryk de Retsnormer, der have Krav paa at gjælde, er Praxis som saadan intet«. Det sidste er navnlig slem: thi at Praxis i alt Fald er vejledende har dog ingen betvivlet.

Lidt Retshistorie vil maaske virke klarende paa Opfattelsen af de omtalte to Hovedspørgsmaal. Romerretten talte meget lidt om metodiske Spørgsmaal. *Kunsten* at løse dem var højt udviklet, en *Videnskab* herom, en Retsmetodik, derimod næsten ukendt.

At Lovene skulde følges, var en Selvfølge. For Lovfortolkningen er der i Kilderne kun spredte Anvisninger, der maaske kan samles i følgende: Hæng Dig ikke i Ordene, søg Meningen og vælg helst den mildere og billigste Løsning blandt flere, som synes mulige! A. S. Ørsted — se det nylig udgivne Bind »privatretlige Skrifter« S. 24—51 om uskreven Ret og S. 113—187 om Lovfortolkning — har en vis Lighed med Romerne i real Fremgangsmaade; men han har tillige sin Tids mange (tyske) Inddelinger af Fortolkningsmidler eller -hensyn, og han tager i sin store Produktion — realistisk og praktisk — Stilling til alt dette, til en lang Række Enkeltspørgsmaal i Lovfortolkningslæren, navnlig den Fortolkning af D. L., som den Gang og endnu i min Ungdom havde stor real Betydning, men nu jo næsten helt er blevet Rets-historie.

Eftersom Retsudviklingen har fundet Sted, er det i Evropa navnlig to Hovedformer af Retsstoffet, som virker bestemmende paa Teorien, delvis ogsaa paa Praxis' Stilling til vore to Hovedspørgsmaal. Selvfølgelig gaar i de fleste Lande og til de fleste Tider disse to Hovedarter over i hinanden. Den ene fremtraadte dog næsten rent i gammel nordisk og germansk Ret. Man havde her praktisk taget ingen Lovgivning. Retsreglerne voksede ud af Retsafgørelserne. Og med primitive Tidens stærke Tendens til, Generation efter Generation, at følge den fra Fædrene nedarvede Fremgangsmaade — og det udenfor Jura og Etik ligesom indenfor — blev Retten et vist Maal af nedarvede, mundtlig overlevede Retssætninger, oftest kasuistisk udformede.

I romersk Civilret havde man de 12 Tavlers Love til Udgangspunkt, og dette et Lovværk, som ikke direkte turde ophæves, det var som en guddommelig Ret. Uagtet i Republikens Tid meget vel Love om det civile Retsliv kunde gives til Udfyldning af det gamle Bondesamfunds simple og snævre Regler, saa skete det saare sjældent: Man klarede sig dels med Fiktionser, dels med en af praktisk Trang udrundet »jus gentium«, som Prætor slog fast, først blot Aar for Aar. Det var »Juristret«, man søgte at »supplere et corrigere« jus civile. En lignende Udvikling, mutatis mutandis, karakteriserer engelsk — og delvis amerikansk — Ret. »Common law« er her gennem Tiderne opbygget paa Retspraksis,

tilmed under et dobbelt System med hver sine Dommere: »law« og »equity«, der først gled sammen i 1870erne, idet en ny Retsplejelov bestemte, at begge skulde iagttages, men at equity skulde sejre, hvor law og equity stred mod hinanden. Man faar paa denne Maade en uhyre leddelt Ret, en Ret, som, omend lidt tungt, kan følge med Tiden. Og man har Respekten for denne historisk fremvoksende Ret, med dens Regler f. Eks. for Bevis, og med dens Principper for det bindende Præjudikat. Man vil, stort set, ikke gaa den bevidst udformende, men ofte ogsaa »vilkaarlige« Lovgivningsvej, vil i alt Fald ikke gaa til den Kodifikation, der kan systematisere og paragraffæste det rige Lovstof og i Hovedsagen ophæve common laws Herredømme. Følgen er bl. a., at hvor man har Parlamentsstatutet, en Lov i Fastlandets Forstand, faar man — baade i Lovskrivningen og i dens Anvendelse, i Lovfortolkningen — en meget streng, efter nordisk Opfattelse en altfor streng Bogstavdyrkelse. Men begge Dele, statute law og common law, omfattedes og omfattes stadig med den samme stærke Respekt for det positivt givne; hvor stor Respekt man ogsaa har for hver enkelt berømt Dommers Opfattelse af, hvad der er gældende engelsk Ret, og hvor uenige de store Dommere end ofte er.

Anderledes er Udviklingen i de Lande, hvor Romerretten reciperedes som i Tyskland, eller dog fik en overvejende Indflydelse som i de latinske Lande, altsaa hvor ikke, som i Norden og England, den nationale Ret forblev den overvejende stærkeste helt ned gennem Tiderne. Middelalderen var jo i udpræget Grad en Autoritetens Tidsalder: ikke blot Kirkens, men Oldtidsvidenskabens, navnlig Aristoteles' Autoritet. Stillet overfor Romerretten, som den lærtes ved Italiens Universiteter og trængte dybt ind i de tyske, stod Tyskland — det her for vor Undersøgelse vigtigste Land — som den lidet dannede Bonde overfor »de højlerde«. Romerretten blev »ratio scripta«, som skulde tilegnes og bruges. *Den* blev kommenteret og systematiseret. *Den* fortrængte i meget væsentlig Grad modstaaende gammel germansk Ret. *Den* prægede Enkeltlove og Kodifikationer — endnu gælder dette tysk B. G. B., omend mest i dens første af Windscheid saa stærkt paa-virkede Udkast. Lige til 1900 var Romerretten »das heutige gemeine Recht«, se f. Eks. Windscheids »Pandektenlehrbuch«,

gældende som subsidiaer Ret, det man faldt tilbage paa, hvor de nyere Love, ogsaa Kodifikationener som preussisk Landrecht og Østerrigs B. G. B., svigtede. *Dér* søgtes de bærende Retsprincipper udfundne af Videnskaben; til Studiet af den knyttede sig alle metoderetlige Undersøgelser.

Gennem Aarhundreder indlevede man sig i alt dette. Intet Under, at Læren i Teori og meget, omend ikke helt, i Praksis blev en slavisk Underkastelse, navnlig uden Kritik af Reglernes reale Virkninger. Erfarede man nemlig stadig — hvad der gælder hver den, der i sin Ungdom, har gjort grundige romerretlige Studier — hvor mange fortrinlige Enkeltheder Romerretten indeholdt, og hvor godt de stadig virkede f. Eks. i mange formue- og handelsretlige Forhold, om end der ogsaa var en Del, der ikke passede for de nyere Tider! Derfor blev Læren den: Romerretten er *ratio scripta*, den toges som den var med meget, der var godt, og noget, men adskilligt mindre, der var uhensigtsmæssigt.

Efterhaanden voksede Manglerne, ligesom ved anden forældet Ret, f. Eks. »Carolina« (Straffe- og Straffeprocenloven fra Karl den 5.), og der fremvoksede da en almindelig Kritik af den nedarvede Ret, der i mangt og meget trykkede Tiden. Kritiken udtryktes især gennem Hævdelsen af »Naturretten«, jfr. Goethes »es erben sich Gesetz und Rechte wie eine ew'ge Krankheit fort« etc. Forsøget paa at komme videre skete dels gennem en halvvejs fiktionsmæssig Interpretation, dels ved Kodifikationener og anden ny Lovgivning.

Fra Slutningen af 18de Aarhundrede og omtrent et Aarhundrede fremover gik man videre i sin Autoritetsholdning over for skreven Ret. Dette gjaldt *corpus juris*, der i Hovedsagen (Pandekterne) var »Juristret«, konkrete Afgørelser samlede af Videnskaben, og tilsidst af Justinian gjort til Lov — og det gjaldt Landets skrevne nyere Love, især de store Kodifikationener. Dels søgte da Regeringen at skaffe fuld Respekt for Loven, for Kodifikationenen, ved at forbeholde sig selv Fortolkningen (den autentiske) af Lovene; dels fortsatte Videnskaben med en systematiserende, konstruerende Tilrettelægning af det givne Lovstof. En saadan Fremgangsmaade ansaa man for særlig »videnskabelig«. Og Princip-

pet blev dels en Fortolkning, der søgte at udfinde Lovgiverens Mening med Loven, dels en Række logiske Slutninger fra Lovenes Enkeltregler og Principper. Man begyndte med »sproglig« Fortolkning, fortsatte og endte med Logik, omend man tog dette Begreb i en meget vid Betydning. Se herom hos Ørsted, der var sig fuldt bevidst, at Fortolkning udover det gramatiske var noget andet, noget meget mere end Logik. Ørsted forstod over 50 Aar før nogen tysk Lærd, hvor stor en Vægt man ved Fortolkningen skulde lægge dels paa Ordenes naturlige, »sproglig-vedtægtsmæssige«, Betydning, dels paa at udvinde praktisk gode Regler og en praktisk harmonisk Samvirkning af hele Retsstoffet.

Med Parlamenternes Lovgivning blev det jo umuligt at søge (og finde) Lovgiverens Mening. Teorien spurgte nu om, hvad Ordene sproglig kunde rumme — saaledes Goos' »objektive« Fortolkning, der var paavirket af tysk Teori. Men stadig tog man »koldt logisk« paa Fortolkning og subsidiær Retsdannelse, jfr. som Eksempler Goos' Fortolkning af Strfls. § 203 og Deutzer i Privatrettens alm. Del om »Lovens politiske Værd« som det allermost subsidiære Fortolkningshensyn! Tyskerne var egentlig forud for Goos, idet de efterhaanden ligesom Ørsted, betonedes Ordenes *naturlige* Betydning i hele Sammenhængen, men ikke just deres *mulige* Betydning eller Ordrammen.

Saa kom med voldsom Kraft Reaktionen:

Jhering tog fat ved Midten af sin Løbebane omkring 1870. Han opgav sin Stilling som Professor i det rige og glade Wien og drog til det stille Göttingen for ret at følge sit nye videnskabelige Kald. Han forkastede nu al den Konstruktion, som han selv i sine yngre Aar saa ivrig havde arbejdet med paa, al den for det praktiske Resultat ligegyldige Begrebsdannelse ud fra Loven. Han betonedes derimod de reale Grunde. »Der Zweck ist der Schöpfer des ganzen Rechts«, som Motto'et lyder paa hane »Omvendelsesværk«: Der Zweck im Recht. Det gælder, siger han her, at forstaa, hvorledes Loven virker, og hvorledes man skal fortolke Lovene til bedst Overensstemmelse med Livets Tarv, baade det gennemsnitlig gode — »die approximative surrogationsmetode«, hvad jeg har kaldt »den retstekniske Forskydning« — og det individuelt hensigtsmæssigste.

Naturligvis fik han i Hovedsagen kun slaet til Lyd for sin Grundopfattelse; han gennemgik især dels Ret dels Skik og Brug for gennem talrige Eksempler at vise, hvorledes man altid skal spørge efter de reale Grunde; han fik iøvrigt aldrig sine Hovedværker skrevet færdige. Han fik kun behandlet enkelte Spørgsmaal fra moderne Ret ud fra sin nye Opfattelse af det afgørende; han var og blev Retshistoriker foruden at være Retsmetodiker.

Det er i Hovedsagen ham, hvem det skyldes, at »die freirechtliche Schule« dannedes¹⁾. Skolen hævdede en afgjort metodisk Strømkæntring. Man skulde komme bort, dels fra den evige Konstrueren og Begrebsdannelse, dels fra den kolde, blot logiske Anvendelse af Reglerne, og gaa over til at se paa det praktiske Resultat. Midlet var, at Retsudøveren — som Hovedeksempel Dommeren — satte ind med sin *Vilje* (»die voluntaristische Richtung«). Han skulde slet ikke være bundet af Loven. Denne sidste uhyre Overdrivelse skaffede Retningen mange Fjender i selve Tyskland og i andre Lande; men Retningens gode Sider har hævdet sig.

Vi her i Danmark maatte betragte Bevægelsen som en rigtig Tilnærmelse til, hvad der lige fra A. S. Ørsted havde karakteriseret vor Teori og vor Praksis. Selve vor Retskildeteori var vel med Bornemann og Goos svunget noget bort fra det da hidtil fulgte i Retning af Datidens tyske Retslitteratur; men snart faldt alt helt naturligt til Leje. Iherings Prædiken om »de reale Grunde« vandt kraftig Udbredelse hos os baade i Praksis og i Retslitteraturen. Selve Retskildelæren satte Hensynet til det gavnlige i Højsædet. Men vi undgik den friretlige Skoles mærkværdige Ensidighed. Vi forstod, at al Lovfortolkning og al subsidær Retsdannelse er Udtryk for et Kompromis (som jeg i min Ungdom lidt kejtet udtrykte det: i Kampen og Udsoningen mellem Sikkerhed og Retfærdighed). Vi forstod, at fordi f. Eks. Dommeren havde en vis Frihed, en vis Ret til produktiv Retsdannelse, hvor der var »Lücken im Rechte« være sig i eller udenfor Lovgivningen, saa var der stærke Baand paa denne Frihed. Hovedsagen var dog, at følge det i Lovene, i Sædvanerne og Domspraksis, i den almindelige Retsopfattelse (»i Videnskaben«), ud-

¹⁾ Jfr. bl. a. v. Bülow: Gesetz und Richteramt 1885, Geny: méthode d'interprétation fra 1899, senere »Gnæus Flavius«: der Kampf um die Rechtswissenschaft, se C. T. (Carl Torp) i U. f. R. 1906 B S. 266—70.

trykte og nedarvede. Men Sansen skulde være levende for at faa noget for Nutidens Retsliv — og særlig for nye Retsproblemer som Livet havde skabt — gavnligt ud af hele dette nedarvede Stof. Der krævedes navnlig en nøje Undersøgelse af alle de reale Rets-hensyn, støttet af mange andre Videnskabers Metoder og Resultater. Der krævedes hos Dommeren og andre Retsudøvere en Interesse for alt det reale, ikke blot Faktum som Forudsætning, men ogsaa Lovgivningens reale Virkninger.

Vi forstod ogsaa alle, at Freirechtlernes »Vilje« var et besynderligt skævt Udtryk. Dommeren kunde vel ikke nøjes med en bunden »logisk« Anvendelse af Retsstoffet, han skulde undertiden i et vist, ikke for omfattende, Omfang selv være retsproduktiv; men hans Vilje, hvad han saadan ønskede eller rent personlig fandt passende, skulde ingenlunde være det afgørende. Thi han *var*, og burde føle sig som, en Rettens eller Samfundets Tjener; han skulde tilstræbe at »se med Samfundets Øjne«, at lade de Momenter virke afgørende, som herskende Meninger og Interesser maatte kunne billige. Her maatte han vel ofte selv skønne, maaske skønne ret frit; men gøre, hvad han *vilde*? Nej! Altsaa Tyskernes »Wille« maatte ofte omformes til vort »Skøn«, der netop er det uvilkaarlige, ikke det vilkaarlige.

Jeg har i Modsætning til denne »Willen« altid fundet det saa træffende, hvad der staar i den schweitsiske Civillovs § 1 (traadt i Kraft 1912), og hvis Udtryk jeg i meget havde foregrebet i mine Retskilder fra 1905 og tidligere: »Kann dem Gesetze keine Vorschrift entnommen werden, so soll der Richter nach Gewohnheitsrecht und, wo auch ein solches fehlt, nach der Regel entscheiden, die er als Gesetzgeber aufstellen würde . . . Er folgt dabei bewährter Lehre und Ueberlieferung«. Altsaa han skal følge den herskende Udvikling i Landet, men kan, som var han en Lovgiver der respekterede disse Udgangspunkter, selv sætte retsdannende ind. Han skal altid forme sig en *Regel*, dømme »gruppervis«; han tør ikke tage rent individuelt paa det foreliggende Tilfælde.

Sætningen om, at Dommeren *skal* gaa en saadan Vej, og ikke tør følge den ældre Naturret, eller visse religiøse og etiske Bud, eller en Nutidens »naturlige Ret«, der bl. a. for mange indeslutter

en næsten religiøs Tro paa Henry Georges Skatteteorier — alt dette har vore Teoretikere og Praktikere indtil de nyeste Tider taget naturligt paa og har hævdet: Landets Dommere, ligesom de retsundergivne, *skal* et meget langt Stykke af Vejen følge den positive Ret, til Trods for dens Ufuldkommenhed: *raisonnements-mæssig* begrundes dette deri, at man anser dette for det ubetinget gavnligste, ja fornødne for Samfund saa vel som for Individ, og *følelsesmæssigt* — »existentielt« som Søren Kierkegaard vilde sige — bygger det paa, at vi alle, Generation efter Generation, er *indlevede* i og føler os bundne ved denne Retslydighed som et Krav mod en selv og mod andre. *Indlevetheden er den psykologiske Grund til selv ufuldkommen positiv Rets Herskerkrav og Herskermagt.* Længere troer jeg ikke, at man kan komme tilbage; noget andet at *begrunde* Retten paa har jeg aldrig kunnet finde. Der er dog mange Forfattere i Fortid og Nutid, som prøver herpaa. Jeg vil herom kun lige nævne, at der, ogsaa herhjemme, i de sidste Aartier er opstaaet en Literatur om dette retsfilosofiske Spørgsmaal, blandt andre Severin Christensen med hans Bøger om »ekvivalent Kompensation« og »naturlig Ret«, og ikke mindst Dr. Ross' Bog »Theorie der Rechtsquellen« og hans Afhandlinger fra de sidste Aar.

For Praktikere og for de fleste Teoretikere har imidlertid det andet af mig stillede, det egentlige Retskildeproblem, langt større Interesse. Kortelig vil jeg her berøre »Konstruktionens« Stilling i Nutidens Retsvidenskab. Denne Retsmetode har længe været herskende i Tyskland. Den paavirkede hos os stærkt saadanne Retstænkere som Bornemann, Aagesen og Goos. Endnu Hagerup i sin Indledningsafhandling i 1888 til T. f. R. Vid. berømmede den som en høj videnskabelig Virksomhed. I Nutidens Norden angribes den, navnlig i Sverige af Lundstedt under Tilslutning til Hägerströms Angreb paa visse centrale Retsbegreber, »Retspligt«, »Billighed«, »Retsstridighed«; og i Norge følger Hoel i sin Bog »den moderne Retsmetode« 1925 i samme Spor. Hägerström er en betydelig Filosof, men han lider under ikke at være Jurist, naar han — hvad han gør med Forkærlighed — beskæftiger sig med Jura. Hans Syn paa Romerretten som ned gennem Tiderne bestemt af magiske Forestillinger er besynderlig. Lige-

ledes skyder Lundstedt ganske over Maalet, naar han karakteriserer moderne svensk Retsvidenskab som »skolastisk«. Lundstedt og Hoel er meget selvsikre, og deres Lære er langt mindre ny, end de selv tror.

Konstruktionerne spiller en ret tilbagetrukken Rolle i vor moderne positive Retsvidenskab, derunder vor Lærebogsliteratur. Jeg tror, at dette sker med Rette¹). Ikke blot fordi den, som energisk forfølger de reale Grunde, ikke faar Tid og Kraft til at konstruere og begrebsbestemme i større Omfang, men ogsaa saaledes, at Konstruktionen — hvad der altid er faldet mig naturligt — begrænses til noget nærmest pædagogisk. Det bliver, for at følge Jul. Lassens saa fortrinlige sidste lille Afhandling, et Spørgsmaal mere om en Forfatters Terminologi, end om en virkelig materiel Begrebsbestemmelse, endsige nogen real Begrundelse.

Et andet Træk i den moderne nordiske Retskildeliteratur er dens Forhold til Logiken. Det er ikke, som i den gamle »klassiske« tyske og danske Retsvidenskabsskole, Logik anvendt med det — bevidste eller ubevidste — Formaal at faa de ensartede, de faste Afgørelser, saa at man, som man troede, sikredes mod Vilkaarlighed. Det gøres nu for at klarlægge, og begrunde, hele den retsvidenskabelige Betragtningssmaade; og — jfr. især Lundstedt — for at paavise alle Skævhederne i en »skolastisk« Videnskab, for at paavise f. Eks. alle dens »Cirkelslutninger«. Jeg troer overfor alt dette, at man skal tale lidet om Logik i retlige Undersøgelser. De Slutninger man drager rent logisk, beviser saa lidt pro eller contra i Diskussionen om Realiteter²). Noget andet er, at et Kursus i Logik, f. Eks. det, som Hoel giver, refererende v. Kries's Lære, kan have sin propædeutiske Værdi for en ung Jurist. Hoels omtalte Disputats har interesseret mig. Han ser frisk paa metodiske Problemer og gør gode Enkeltbemærkninger, men Hovedlinjerne er skæve.

Min Hovedindvending imod Hoel er, at han, skønt han benægter det, er en renlivet Dyrker af den friretlige »Vilje« —

¹) Se om dette særlig godt Stang i hans Afhandling i T. f. R. Vid. 1927 S. 486—502, der gengiver hans Opposition ved Hoels Disputation.

²) Jfr. Stangs Citat af Schweigaard i hans omtalte Afhandling S. 501—502.

han kalder det en »Beslutning«¹⁾. Han vil ikke begrænse Dommerens friere Retsproduktivitet til en Undtagelse. Han vil end ikke tale om to *lige vægtige* Hensyn: Lov(ords)-Lydighed overfor friere Retsdannelse. Han hævder »Beslutningen« som det »dybeste Princip«, hvis Anvendelse altid giver Klarhed. Dette er baade tomt og urigtigt, synes jeg. Men det er karakteristisk for noget anarkisk i moderne Retsmetode, der bør bekæmpes.

Spørger vi nu hellere om det reale Retskildeproblem i Nutid og nærmere Fremtid her i Danmark, baade i Teori og i Praxis, tør det vel siges, at der er meget lidt at ændre ved Teoriens, særlig Retsundervisningens faktisk anvendte Retsmetoder. Det er jo saaledes, at den rette Metode, fra Romerrettens til vore Dage, langt, langt mere har været en Kunst end en bevidst Teknik. Navnlig kan man ikke kræve af Fagvidenskabens Dyrkere, at de alle skal udvikle en teoretisk Retskildelære. Men *nogle* af Videnskabsmændene bør fortsat dyrke den. For Studenterne har et saadant, det centraleste Fag, den største Betydning, og der er endnu meget at gøre. Nutidens unge Retsmetodikere her i Norden har saaledes gennemgaaende altfor lidet dyrket alle de Retskildeproblemer, som er knyttede til den positive Rets, navnlig Lovenes Forstaaelse og Brug. Vel er subsidiær Retsdannelse et vigtigt Problem; men Lovfortolkningen, taget i vid Forstand, er langt vigtigere.

Selve den rette Maade, hvorpaa man former Retsregler efter subsidiære Kilder (som man kalder det) og især tilegner sig det positive Lovstof og bruger det, er noget, der hører med til det retlig indlevede, forsaavidt til »positiv« Ret. Hvad man faktisk her har gjort og gør, er Hovedrettesnoren for, hvad man i den nærmere Fremtid ogsaa bør gøre. Dette, de faktiske Handlemaader ved Retsudøvelsen, bør derfor søges udforsket og fremstillet, for at det, som virkede mere ubevidst, maaske anderledes end man troede, eller dog tilstod, at gøre, kan komme frem i Ræsonnementets, i Begrundelsens klare Lys. Eftersom vi i vort Land ingen Lovregler har om den rette Fremgangsmaade, f. Eks. intet sva-

¹⁾ Se atter her Stangs ovenfor omtalte Kritik, og Povl Andersens i U. f. R. 1925 S. 146—47 — skrevne træffende Anmeldelse af Hoels Bog.

rende til den omtalte Schweitserlovs § 1¹⁾, vil Metoderne frit kunne forskyde sig noget fra Generation til Generation; men den enkelte praktiske eller teoretiske Jurist skal i Princippet her vise den samme Retslydighed som overfor Lovens positive Indhold. Han »fornægter Retten« — jfr. fr. code civil Art. 4 —, hvis han vilkaarlig dømmer efter sin personlige Opfattelse af »Sagens Natur« imod Loven eller dog imod de Udslag af »Sagens Natur«, som Praksis har knæsat. Den Dommer, der bærer sig saaledes ad, begaar let — metodisk — en »Dødssynd«. Normalt er det kun nye reale Samfundstilstande, der hjemler Ændringer i Metoderne. Nye Maader at skrive Love paa, f. Eks. friere Anvendelse af Skøn, eller ny Forstaaelse af gamle Retsudtryk, f. Eks. indkomne gennem »nordiske« Love, kan her give et Stød til Ændringer. Den rette Retsmetode tør derfor ikke begrundes deduktivt ved Slutninger fra visse Begreber, saasom »Loven som den udtalte Vilje« eller »Loven som Rettesnor for Retsanvendelsen«. Men dens Teori opbygges paa en Forsken efter og en Generalisation af, hvad »man« hidtil faktisk har gjort. Jeg omtalte tidligere Goos' urigtige Spørgsmaalsstillen med Hensyn til Praksis som Retskilde. Man skal her spørge: til hvilken Grad har Præjudikaterne vist sig at være vejledende og paa hvilken Maade har de været vejledende?

Det, som mest trænger til at forstaaes og opdyrkes, er selve det Baand, den Afgrænsning og reale Bestemmelse, som Sprogets enkelte Ord (-begreber) og Sætninger giver. Det er for Rettens Udvikling gennem de skrevne Love, herunder maaske mest de store Kodifikationser, og for Forstaaelsen af Fænomenet af største Betydning for Retsvidenskaben at gaa i Lære hos Sprogvidenskaben, f. Eks. Semasiologien, Læren om Ordets Betydning — hvad Prof. O. Jespersen kalder »Tyd-Lære« i Modsætning til »Lyd-Lære« —, Betydningen af Ordene ogsaa i Sprogets Udvikling med dennes Forskydninger. Hvor mange Retsvidenskabsmænd mon har gaaet i denne Skole?

Her møder vi Ordbegrebet. Ikke særlig de mange af Viden-

¹⁾ Forsøg paa nogle indledende §§ herom, som faktisk var formulerede ved Udkasterne til D. B. G. B., og fr. c. c., blev opgivne, i Frankrig: fordi slige Regler »snarere hørte hjemme i Retsfilosofien end i den positive Lov.«

skaben dannede Begreber eller Terminologier med deres omtvistede Definitioner baade til Afgrænsning og til Indholdsbestemmelse, men langt mere Lovens Ord, navnlig dens retlig-tekniske Ord, dens Hovedbegreber. Skal f. Eks. en øvet Kriminaldommer bruge Bestemmelsen: tilregnelig eller utilregnelig, gør sproglige Betragtninger sig gældende ved Siden af de rent reale Overvejelser og af den Belæring, som Praksis har givet ham. Her gælder det ikke at konstruere, men at *forstaa* et i Loven givet Begreb. Jfr. som Exempel den nye Straffelovs § 16, se herved ogsaa Myn-dighedslovens § 63. Generationens ensartede Opfattelse af de Begreber, som Love og Domme bruger, er et mægtigt Middel til at opnaa Ensartethed i Retsudøvelsen, dennes praktiske Harmoni. Og Ensartethed i retlige Principper, indøvede allerede under Studiet, giver Ensartethed i Generationens Retsudøvelse.

Ikke mindst i Nutiden, med vore mange nye, tildels retlig grundlæggende Love — med Udvidelsen af Dommerens friere Skøn gennem selve Lovens Indhold — med den uhyre Udvikling i Teknik, Handel og Samfærdsel, er det af stor og stigende Betydning, baade at Dommene underbygges med de grundigste reale og juridiske Undersøgelser, og at dette træder stærkt frem i Præmisserne. Disse skal aabent gøre fuld Rede for Sagens Faktum, ikke blot fremdrage de Fakta som støtter Afgørelsen, og fremhæve det for Afgørelsen *retlig* bestemmende. Vi skal næsten helt bort fra dette med »efter Omstændighederne«. Vi skal have offentlig Votering, maaske ogsaa i Højesteret. Dette er min personlige Opfattelse. Jeg ser meget vel, hvad der til alle Tider kan tale for hemmelig Votering plus Præmisser og hvad det koster at skifte Taktik. Men den offentlige Votering i alle Instanser er i bedste Kontakt med Tiden. Vel maa Dommerne have hemmelige Forforhandlinger, maaske præparerede Vota; men hver Dommer bør personlig staa inde for sin Domsbegrundelse, enten han kommer i Flertal eller i Mindretal. Det vilde blive en naturlig Udvikling i tre Stadier, vi da fik: Før 1ste Januar 1857 den rene Hemmelighed, som jo gennem Tiderne kunde have dækket over Enevældens Vilkaarlighed eller individuelle Humanitet — *saa* derefter disse Præmisser, som kan give gode Oplysninger, men

ogsaa kan tilsløre Opfattelsen netop i de tvivlsomme Tilfælde —
og endelig nu en praktisk indrettet offentlig Votering.

Gennemføres al denne Offentlighed og bevarer vi den nøje og lykkelige Kontakt, der altid har været mellem vort Lands teoretiske og praktiske Retsbestræbelser, saa tror jeg, at ogsaa det teoretiske og praktiske Retskildeproblem vil være i gode Hænder her i Landet, ikke ringere end i noget andet Land.

NOGLE AKTUELLE KONFISKATIONS- PROBLEMER.

(Foredrag af Landsretssagfører *Stephan Hurwitz* dnn 27. Oktober 1930.)

Foredraget bestod af et Sammen drag og Udtog af Foredrags holderens Afhandling: »Konfiskation i Anledning af begaaede Lovovertrædelser. En Fremstilling og kritisk Vurdering af Dansk Rets Regler om Konfiskation i Anledning af begaaede Lovovertrædelser«, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København 1930, hvortil henvises. Foredraget beskæftigede sig særligt med det i Afhandlingen p. 216—17 omhandlede Afsnit angaaende Afgiftsdelikter.

D i s k u s s i o n :

Professor *Sindballe* udtrykte sin Betænkelighed ved den Praksis, der ifølge Foredragsholderens Udtalelser, havde udviklet sig. Navnlig var denne Praksis betænkelig under Hensyn til de Ændringer, der fornylig er blevet foretaget i Søloven; disse Ændringer er Resultatet af en international Konvention, hvis Formaal bl. a. har været at betrygge Skibshypothekerne. Disse trues, dels af den Fare, at det Skib, hvori der haves Pant, kan blive overdraget til et andet Land og der indført i et nyt Register, dels af den Fare, at der opstaar Søpanterrettigheder. Disse Farer har man søgt at komme til Livs, dels derved, at Skibsregistrene i de Lande, der har tiltraadt Konventionen, har Forpligtelse til at undersøge i Registeret for det Land, som Skibet tidligere hørte under, hvilke Hypotheker, der dér var indført, dels ved, at man har opstillet visse bestemte Søpanterrettigheder, der skal respekteres, medens andre Søpanterrettigheder, der maatte være hjemlet ved national Lovgivning, ikke skal respekteres af Hypothekerne.

Det vil være i Strid i hvert Fald med Aanden i denne Konvention, hvis Konfiskationen anerkendes i det Omfang, som Praksis synes at være inde paa.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* mente, at Professor *Sindballe* overdrev Konsekvenserne af Konfiskation i Relation til Skibe, idet det som Regel vilde være smaa Skibe, der vilde blive brugt til Smugleri og derfor være udsat for at blive konfiskeret; der vilde næppe blive Tale om Skibe i hvilke der var anbragt udenlandsk Kapital. Taleren nærede derfor ingen Frygt for, at der kunde opstaa internationale Forviklinger. Taleren fremhævede Statens Interesser i at lamme de Kapitaler, der var interesseret i Smugleriet.

Landsretssagfører *H. O. Hansen* fremhævede, at det efter hans Mening havde været nødvendigt at gaa ret vidt med Konfiskation af Hensyn til det Omfang, som Smugleriet en Overgang havde. Vilde man ramme dette, maatte man først og fremmest søge at komme Smugleriets Redskaber til Livs. Som Regel er det ogsaa bestemte Fartøjer, der anvendes til Smugleri, saaledes at Risikoen for, at uskyldige Panthavere kan blive ramt, ikke er saa stor.

Indlederen fremsatte derefter nogle afsluttende Bemærkninger i Anledning af Diskussionen.

BEMÆRKNINGER ANGAAENDE NOGLE VED RADIOSPREDNINGEN OPSTAAEDE JURIDISKE SPØRGSMAAL.

(Foredrag som Indledning til Diskussion af Højesteretssagfører *Ejvind Møller*
den 24. November 1930. Foredraget refereret ndfr. i Hovedtræk.)

I. Foredragsholderen paapegede, at der i Forbindelse med Radiofonien — og Fjernsynet — opstaar en Række retlige Problemer, der før eller senere maa søges løst. Hensigten med Foredraget var kun at skitsere en Del af disse Spørgsmaal.

Af selve Radioens Natur, navnlig Bølgenes Evne til at forplante sig langt ud over Landegrænser og om Muligheden af at lokalbegrænse Udsendelserne samt af Nødvendigheden af for de enkelte Afsendere at operere med forskellige Bølgelængder, opstaar en Række internationale Problemer, der søges løst gennem Union Internationale de Radiophone og i nogen Grad er løst ved Washington Konventionen af 25. November 1927. Særlig vigtig er Bestemmelsen om Bølgelængdeinddelingen og det Baand, der lægges paa den enkelte Stats Suverænitet ved Pligten til at undgaa enhver Forstyrrelse af Transmitteringen. — Den blotte Modtagelse i en Stat A. af Udsendelser fra en Stat B. er retmæssig i Forhold til B. A.'s nationale Lovgivning afgør suverænt alle Spørgsmaal om Modtagerapparater og om Lytternes Retsforhold. Ved sin Lovgivning maa A. dog tage Hensyn til bestaaende internationale Overenskomster, f. Eks. Bernerkonventionen og kan derfor næppe tillade erhvervsmæssig Udnyttelse af Udsendelser fra Staten B, saafremt denne Udnyttelse vil komme i Strid med Bernerkonventionens Regler. I denne Forbindelse maa det ogsaa nævnes, at Retransmissioner fra Staten A formentlig maa være afhængig af Samtykke fra Udsendelsesstationen i B.

II. Foredragsholderen gik derefter over til den danske Radio-udvikling og særlig den ved Lov af 13. Marts 1926 og 31. Marts 1930 hjemlede Ordning, hvorefter Rundkastning sker gennem en selvstændig Institution, Statsradiofonien, idet dog den tekniske Virksomhed sorterer under Generaldirektoratet for Telegrafvæsenet. Efter Loven skal Udsendelserne være af alsidig, kulturel og oplysende Art. Foredragsholderen understregede, at man i hvert Fald i Praksis forlængst har forladt den Opfattelse, at den enkelte Udsendelse ikke maatte være ensidig præget, ligesom Statsradiofonien, hvad ogsaa er forudsat i Rigsdagsforhandlingerne, har opgivet at udøve egentlig Censur med Hensyn til de udsendte Foredrag.

Loven indeholder intet om Statsradiofoniens Ansvar for det udsendte Stof. I Mangel af en særlig »Presselov« maa de almindelige Erstatningsregler derfor være afgørende. Herefter vil Radiofonien kun være ansvarlig for Udsendelser, der hidrører fra Institutionen selv, f. Eks. Vejrmedinger, Børskurser o. lign., medens den enkelte Foredragsholder eller Kunstner normalt maa være eneansvarlig for ved Udsendelsen eventuelt begaaede Retskrænkelser.

III. Det er af Vigtighed for Radiofonien at nyde Retsbeskyttelse overfor Trediemands Udnyttelsesforsøg. I Tyskland er saaledes nedlagt Forbud i Medfør af B. G. B. § 826 overfor en Gram-mofonfabrikant, der lod en rundkastet Boksekamp optage fonogrammatisk. Efter Lov 31. Marts 1930 § 3 er det ikke tilladt den licensberettigede Lytter erhvervsmæssigt at udnytte det rundkastede Stof. Overtrædelse medfører Bortfald af Licensen og kan imødegaas ved Forbud. Trods Ordlyden maa det antages, at Anvendelsen af Højtalere paa Restaurationer og lignende Steder maa være tilladt. Endvidere maa det antages, at Forfatterlovens §§ 3 og 5 eller disses Analogi maa kunne yde Radiofonien Retsbeskyttelse i vidt Omfang. Denne Opfattelse giver dels Radiofonien en stærkere Beskyttelse overfor de licensberettigede og dels Beskyttelse overfor ikke-licensberettigedes (Plankeværkslytteres) Udnyttelsesforsøg.

IV. Efter at have omtalt Retsforholdet mellem Lytterne og Radiofonien og Spørgsmaalet om Ret til Anbringelse af Antenner

i Forhold til Husejerne gik Foredragsholderen over til at fremsætte nogle Bemærkninger om Rundkastningens Forhold til Forfatterloven.

Foredragsholderen redegjorde for den Diskussion, der havde været ført, og navnlig for Forhandlingerne paa Romerkonferencen 1928, hvor de stærkt divergerende Anskuelser havde samlet sig om en Regel (Artikel 11 bis), hvori fastslaas, at Forfatteren har udelukkende Ret til at tillade Rundkastning, men hvorefter det overlades Unionslandenes indre Lovgivning at fastsætte Betingelserne for Udøvelsen af denne Ret.

De to Synspunkter, der paa Romerkonferencen kæmpede mod hinanden, er dels det Synspunkt der tillægger Forfatteren den suveræne og ubetingede Ret, dels det Synspunkt, som finder sit Udtryk i Tvangslicenssystemet. Saavel den norske som den danske Delegation sluttede sig til Tvangslicenssynspunktet, der ogsaa har fundet Tilslutning i den nyere Lovgivning, saaledes Czekoslovakiet 1926, Finland 1927 og i den nyeste norske Forfatterlov. Om Diskussionen henvises iøvrigt til Ræstad: Bern Konventionen Oslo 1929.

Spørgsmaalet har for dansk Rets Vedkommende fundet sin Afgørelse i Højesteretsdom af 30. Maj 1930, hvori det hedder: »ligesom Radioudsendelsen efter alt det foreliggende maa omfattes af Lov Nr. 72 af 1. April 1912 § 1d (mekanisk Gengivelse) og 2b, saaledes maa det samme gælde om den af Indstævnte ved Hjælp af Højttaler foranstaltede Gengivelse af Kompositioner for Gæsterne i hans Restauration«.

Paa Grund af vor Forfatterrets kasuistiske Opbygning og fordi en Række Bestemmelser i Forfatterloven er formuleret med særligt Henblik paa de i Loven §§ 1 og 2 nævnte Offentliggørelsesmaader, maatte Spørgsmaalet om dansk Rets Stilling paa Forhaand stille sig tvivlsomt, ligesom Spørgsmaalet synes bedst egnet til at afgøres ad Lovgivningens Vej.

Da Højesteretsdommen henviser saavel til § 1d som § 2b, maa det antages, at ogsaa Rundkastning af en Oplæsning, der efter § 1e vil være tilladt i offentlige Lokaler eller Forsamling, nu maa anses for en Forfatterretskrænkelse, selv om Forfatteren ikke paa Titelbladet eller foran i Værket har nedlagt Forbud herimod.

Den Forfatteren (Komponisten) herefter tilkommende Ret maa som i tysk Ret hævdet, og som udtrykkelig hjemlet i den finske Forfatterlov af 3. Juni 1927, antages at tilkomme Forfatteren, selv om han, inden Rundkastningen antog sine nuværende Former, har overdraget alle sine Forfatterrettigheder til en Trediemand, ligesom det maa anses for en Forfatterretskrænkelse, hvis et Teater uden Forfatterens Samtykke lader rundkaste et Skuespil. Paa den anden Side maa det antages, at Forfatteren uden Teatrets Samtykke kan foranstalte en Rundkastning, jfr. herved Forfattelovens § 10, 2. Stk.

Foredragsholderen berørte dernæst Forholdet mellem Undtagelsesbestemmelserne i Forfatterlovens §§ 14 og 15 og Rundkastningen.

Disse Undtagelsesbestemmelser er redigeret med de paa Forfatterlovens Tidspunkt kendte Offentliggørelsesmaader for Øje, og det maa være Domstolenes Sag at afgøre, hvorvidt de med en udvidende Fortolkning eller ved Analogi kan benyttes i Forhold til Rundkastningen.

For § 14 g's Vedkommende vilde Analogien formentlig have været nogenlunde sikker, saafremt Højesteretsdommen kun havde henført Rundkastningen under § 2 b (offentlig Udførelse). Da Rundkastningen imidlertid ogsaa er henført under § 1 d (Gengivelse ved Hjælp af Instrumenter, der tjener til Gengivelse ad mekanisk Vej) maa Radiofoniens Benyttelsesret i hvert Fald være afhængig af, om man under »Udførelse« i § 14 g ogsaa kan henføre Gengivelse ved Hjælp af Grammofoner.

For § 14 h's Vedkommende maa Benyttelsesretten være afhængig af, hvorvidt man vil anse Licensafgiften for Betaling for Adgang.

V. Sluttelig nævnede Foredragsholderen Spørgsmaalet om Forfatterens internationale Beskyttelse i Forhold til Rundkastningen og understregede særlig, at en Retransmission eller offentlig Højtalerengivelse i et Land, hvor Forfatteren nyder Retsbeskyttelse indeholder en Forfatterretskrænkelse, uanset at Forfatteren er ubeskyttet i Udsenderlandet.

Diskussion.

Overretssagfører *Holger Zahle* fremsatte nogle Bemærkninger vedrørende Radiofoniens Forhold til de udøvende Kunstnere. hvorefter *Indlederen* fremsatte nogle afsluttende Bemærkninger.

NOGLE BEMÆRKNINGER VEDRØRENDE DEN NYE AKTIESELSKABSLOV.

(Foredrag af Professor, Dr. jur. *Kr. Sindballe* den 26. Januar 1931.)

Efter Foredragsholderens Ønske refereres Foredraget ikke.

FORENINGENS 50 AARS JUBILÆUM

DEN 7. APRIL 1931

fejredes Onsdag den 15. April, dels ved et Møde paa Universitetet, dels ved en Fest paa Den kongelige Skydebane.

Ved Mødet paa Universitetet holdtes det nedenfor gengivne Foredrag af Foreningens Formand, Professor Dr. juris Henry Ussing og den ligeledes nedenfor i Hovedtræk refererede Tale af Professor Dr. jur. H. Munch-Petersen.

Foreningen udsendte derhos i Anledning af Jubilæet et lille Jubilæumsskrift, indeholdende Foreningens Program og en biografisk Oversigt over de Foredrag, der er afholdt i Foreningen igennem de 50 Aar.

VED JURIDISK FORENINGS 50 AARS JUBILÆUM.

(Foredrag holdt paa Universitetet den 15. April 1931 af
Professor Dr. jur. *Henry Ussing.*)

Mine Damer og Herrer!

I disse Dage er det 50 Aar, siden Juridisk Forening blev stiftet. Den egentlige Jubilæumsfest fejrer Foreningen privat. Men Bestyrelsen har ment, at der i Anledning af Jubilæet burde gives Offentligheden et lille Indblik i Foreningens Liv. Derfor har den for det første offentliggjort et lille Hæfte, som indeholder Foreningens Program og en bibliografisk Oversigt over de Foredrag, der er afholdt i Foreningen igennem de 50 Aar. For det andet har Bestyrelsen anmodet mig om at holde et Foredrag ved denne Sammenkomst, der tillige er et Jubilæumsmøde for Foreningens Medlemmer.

Juridisk Forening blev stiftet den 7. April 1881, og den tog fat med fuld Kraft allerede i August s. A., da den udsendte sit Program og gav en Sexa for Gæsterne ved det IV nordiske Juristmøde.

Foreningens Program var at have maanedlige Sammenkomster, hvor der dels skulde holdes *juridiske Foredrag eller Diskussioner*, dels være *Fællesspisning for Foreningens Regning*. Det sidste Punkt skal jeg ikke opholde mig længe ved. Men jeg tror, Fællesspisningen i høj Grad har bidraget til at give Sammenkomsterne Værdi. Allerede det at skabe et Samlingssted, hvor Jurister kunde mødes og faa Lejlighed til personlig Meningsudveksling, var af Betydning. Og ved at lade Foreningen betale Maden opnaede man paa en Gang at fjerne Faren for, at Medlemmer unddrog

sig det selskabelige Samvær, og at tilskynde Medlemmerne til at møde hyppigt, idet de flittigste Medlemmer jo delvis spiser paa de fraværendes Bekostning.

Den aandelige Føde skulde ifølge Programmet være »juridiske Foredrag eller Diskussioner om juridiske Emner«. Desuden skulde der »efter Omstændighederne« gives »Oversigt over nyudkommen fremmed Litteratur eller Meddelelser om fremmed Ret etc. etc.« Det, som allerførst maa fremhæves ved dette Program, er, at Foreningen ikke tilstræber noget bestemt Maal. Den vil kun være en neutral Oplysnings- og Diskussionsforening. Det andet, der udmærker Foreningen, er dens Rummelighed. Det blev straks fastslaaet, at Foreningen skulde kunne optage enhver juridisk Kandidat, og det lykkedes fra Begyndelsen at skaffe Foreningen Tilslutning fra de forskellige juridiske Kredse.

Særlig vigtigt var det vel, at det straks blev sat som Maalet at samle Videnskabsmænd og Praktikere, og at dette lykkedes i saa høj Grad. Jeg tror, Juridisk Forening har en Del af Æren for det gode Forhold, der bestaar mellem danske juridiske Videnskabsmænd og Praktikere. For mig selv har det været til stor Berigelse at mødes med Praktikerne i Foreningen, og det glæder mig paa den anden Side at konstatere, at Universitetslærernes Foredrag gennemgaaende mødes med stor Interesse blandt Medlemmerne. Stor Betydning har det sikkert ogsaa haft, at Foreningen samler Praktikere af alle Kategorier. De faglige Sammenslutninger af Jurister med samme Livsbane har selvfølgelig betydningsfulde Opgaver. Men ikke mindst for en Jurist er det vigtigt at bevare Følingen med Fagets Udvikling ogsaa udenfor det Specialomraade, han til daglig giver sig af med. Erfaringen viser ogsaa, at der let kan komme en Kløft mellem Sagførererne og Embedsstanden. Denne Kløft har Juridisk Forening bidraget til at udfylde eller dog slaa Bro over. Som Illustration hertil skal jeg kun minde om Mødet den 31. Oktober 1927, hvor Landsdommer Bærentsen og Overretssagfører H. Sachs indledede en Diskussion om Forholdet mellem Dommere og Sagførere i Retssalen. Det var en af Foreningens største Aftener i de senere Aar, og den bidrog til at udjævne Modsætninger og vise Vej udover en Række Vanskeligheder.

Det er derfor let at se, at Juridisk Forening har en Opgave. Men naar man sætter sig nærmere ind i Forholdene ved Foreningens Stiftelse, bliver det klart, at der netop dengang var særlig Trang til den.

Ved Firsernes Begyndelse var de juridiske Interesser i flere Henseender meget daarlig røgtet. Der var saa at sige intet, der sammenknyttede Juristernes brogede Skare. Der fandtes ikke engang et juridisk Tidsskrift af Betydning. Ugeskrift for Retsvæsen var ikke meget andet end en Domssamling. I flere af Aargangene omkring 1880 vil man kun finde en enkelt virkelig Afhandling, og Forfatterne er næsten udelukkende Universitetslærere. Dertil kom, at ogsaa Lærebogslitteraturen dengang var meget lidt egnet til at holde det store juridiske Publikum paa Højde med Tiden. Der var ganske vist en Række fremragende Retsforskere ved Universitetet, men de fleste havde endnu ikke produceret meget, en Del af dem var ogsaa ret unge. Indenfor Formueretten var der ingen Afløsning skabt for Grams Fremstilling, som var stærkt forældet paa Grund af Videnskabens Fremskridt og særlig Aagesens og Evaldsens Forskning. Aagesens Indledning til Formueretten blev først udgivet samme Aar, som Juridisk Forening stiftedes, hans Romerret Aaret derefter. Samme Aar (1882) kom Matzens Tingsret. Og Goos og Deuntzer havde vel begyndt deres Produktion, men havde dengang kun naaet at udgive Bøger om enkelte Dele af deres Fag.

Paa den anden Side var det utvivlsomt en Grødetid for den juridiske Videnskab, og mange unges Interesser var blevet vakt ved Universitetet, og de nordiske Juristmøder, der var begyndt i 1872, havde kaldt Interessen frem i videre Kredse.

Man kunde have tænkt sig, at Juridisk Forening var et Barn af de nordiske Juristmøder i den Forstand, at den var dannet af dem, der tog aktiv Del i Juristmøderne. Dette synes dog ikke at være Tilfældet. Det eneste Navn, der er med begge Steder, er Goos's. Skønt der kun var gaaet 9 Aar fra det første Juristmøde, er det, som om der med Juridisk Forening rykker et nyt Slægtled frem. Dette er dog ikke saa mærkeligt. Indbyderne til Juristmøderne var ganske naturligt overvejende ældre Mænd i fremtrædende Stillinger. De danske hørte for en stor Del til de Natio-

nalliberale; de talte blandt sig to Ministre, Krieger og Hall. Den første stod vistnok som Føreren. Ved Juridisk Forenings Stiftelse kom Initiativet fra de helt unge Jurister. Blandt de 16 Jurister, der stiftede Foreningen, var ikke mindre end 7 helt unge Kandidater. Af dem lever endnu 3, Overretssagfører *Axel Bang*, forhenværende Kontorchef *Herman Gram* og forhenværende Højesteretspræsident, Dr. juris *R. Gram*. Af de øvrige unge var *Carl Torp* vistnok den virksomste. Men ingen af disse 4 havde været Kandidat i 1878, da det foregaaende Nordiske Juristmøde blev holdt. De øvrige 3 var *A. Birch*, der senere blev Kriminalrets-assessor, *A. Lütken*, den senere Højesteretsassessor, og *S. R. L. Zeuthen*, der blev Overretssagfører. Hvorledes Ideen til Foreningens Dannelse er opstaaet, ved jeg ikke; men saa meget synes efter de ældres Vidnesbyrd klart, at Foreningens Dannelse hovedsagelig blev gennemført ved den en enkelt Mands Initiativ. Det var en næsten nybagt Kandidat, den 23-aarige *Axel Bang*, der viste sig som Handlingens og Organisationens Mand. Det var derfor ogsaa ham, som blev Foreningens første Sekretær, og som i denne Egenskab kom til at fuldføre det organisatoriske Arbejde.

Var det saaledes de unges Initiativ, der drev Sagen frem, saa fandt de en villig Støtte hos en Række betydende Mænd saavel fra Universitetet — *Goos* og *Jul. Lassen* — som fra Administrationen — Departementschef *Ricard* og Kontorchef *H. Stephensen* —, fra Domstolene — Overretsassessorerne *Linde* og *Øllgaard*, Kriminalretsassessor *Niels Lassen* — og fra Sagførerstanden — Højesteretssagfører *Levison* og Overretsprokurator *Mundt*, af hvilken den ene var Redaktør af Ugeskrift for Retsvæsen og den anden havde været det —. Af disse 9 indtraadte *Goos*, *Levison*, *Stephensen* og *Øllgaard* i den første Bestyrelse sammen med 3 af de unge, nemlig, foruden *Axel Bang*, *Herman Gram*, der blev Kasserer, og *Carl Torp*. *Goos* var den selvskrevne Formand, og han holdt ud paa sin Post, lige til han i 1900 blev Justitsminister. Og han holdt i den Tid ikke mindre end 5 Gange Foredrag i Foreningen. Han afløstes af daværende Højesteretsassessor Dr. juris *Niels Lassen*, der imidlertid straks tilkendegav, at han kun for en kortere Tid kunde paatage sig Foreningens Ledelse, og af Hel-

bredshensyn nedlagde sit Mandat 3 Aar efter. Jul Lassen blev saa Formand og var det til sin Død godt 20 Aar efter. Som Bevis paa hans Kærlighed til Foreningen skal jeg blot nævne, at han efter at være fyldt 65 holdt Foredrag 5 Gange. Efter ham blev Carl Torp Formand til sin Død for $1\frac{1}{2}$ Aar siden. Han var et af Foreningens mest trofaste Medlemmer. Han havde siddet i Bestyrelsen lige fra Foreningens Stiftelse.

Det siger sig selv, at det har betydet meget for Foreningen at have en saadan Række Formænd. Men Foreningens Trivsel skyldes dog først og fremmest det Arbejde, der er gjort af dens Sekretærer. Fra Begyndelsen har den aktive Ledelse af Arbejdet været hos Sekretæren. Foreningen har forud for den nuværende haft 5 Sekretærer, og, medens Formændene med en enkelt Undtagelse har været Universitetslærere, har alle Sekretærene været Praktikere — med en Undtagelse Sagførere —. Samarbejdet mellem Videnskaben og Praktikerne har saaledes faaet et klart Udtryk i Foreningens Ledelse. Der er en anden Forskel paa Formændene og Sekretærene. De 4 tidligere Formænd er døde, men alle de 5 Sekretærer er endnu i Live og i deres fulde Kraft. De 5 er Overretssagfører Bang, nuværende Rigsadvokat Goll, Højesterets-sagfører David, Overretssagfører Faurschou og Højesterets-sagfører Ahnfelt-Rønne. Hvis nogen skal have Ære i Dag sammen med Foreningens Stiftere, saa er det Foreningens Sekretærer, og blandt dem atter og først og fremmest Overretssagfører Axel Bang, som er den eneste, der sammen med Foreningen holder Jubilæum som Bestyrelsesmedlem, og som var Sekretær i over 18 Aar — til 1899 —. I denne Tid var det Axel Bang, der faktisk ledede Foreningen. Det var hans levende Interesse, Idérigdom og utrættelige Energi, der skaffede Foreningen Tilgang og fæstnede dens Position, og han fastlagde den Kurs, som siden er holdt.

Vil man karakterisere denne Kurs, maa først fremhæves Foreningens *Alsidighed*. Intet juridisk er Foreningen fremmed. Foredragene spænder fra den mest ophøjede Teori og Retsfilosofi til rent praktiske dagligdags Spørgsmaal, og fra Retshistorien til Nutidens og Fremtidens Problemer. Og det lykkes virkelig i stort Tal at samle Medlemmer ogsaa om Emner af overvejende teo-

retisk Art. Ganske naturligt har de fleste Emner dog en nærmere Berøring med det praktiske Liv. Jeg maa herom i det enkelte henwise til den offentliggjorte Oversigt over Foredragene. Naar man gennemgaar den, møder man en broget Skare af Talere, ikke blot Jurister, men ogsaa Statsvidenskabsmænd og Læger, lejlighedsvis ogsaa andre. Og Juristerne hører til alle mulige Kategorier. Til Belysning af Forholdet mellem Videnskab og Praksis skal jeg nævne, at de juridiske Professorer optræder som Talere gennemsnitlig omtrent en Gang hvert Aar, og at næsten alle juridiske Universitetsprofessorer og Docenter i de 50 Aar har talt i Foreningen. Af de øvrige Talere er vel en Del unge Kandidater, der driver videnskabelige Studier; men det store Flertal er juridiske Praktikere. Dommere og Sagførere er omtrent lige stærkt repræsenteret, ialfald i de sidste ti Aar. Undersøger man, hvem der hyppigst er optraadt som Taler, staar Professor Bentzon med Rekord, 10 Gange; af de andre Professorer staar Jul. Lassen højest med 9 Foredrag, derefter Munch-Petersen med 7. Praktikerne er kun et Hestehoved tilbage. En enkelt, Carl Ussing, har talt 9 Gange, medens der er 3 andre, der har talt 7 Gange, nemlig Højesteretssagfører N. H. Bache, Overretssagfører Axel Bang og Højesteretsadvokat Hindenburg, der holdt de 7 Foredrag i et Tidsrum af kun 17 Aar, hvilket giver ham Pladsen som den hyppigst optrædende Taler i Foreningen.

Foredragenes Emner er hentet fra saa at sige alle Fag. Man ser tydelig, at det er meget forskellige Spørgsmaal, der til de forskellige Tider fortrinsvis har fanget Interessen. For en stor Del er det selvfølgelig de samme Spørgsmaal, hvorom der har været Strid i Anledning af Lovgivningsforanstaltninger. Stærkest repræsenteret er Formueretten. I den første Tid er der særlig mange Foredrag om Emner fra Tingsretten. Senere ser man andre Emner trænge sig mere i Forgrunden, saaledes Erstatningsretten, Forsikringsretten og Selskabsretten. Den anden Plads indtager Retsplejen. Diskussionen om Retsplejereformen beslægtet flere Møder end noget andet Emne. Men den har jo ogsaa strakt sig over alle 50 Aar. Trediepladsen indtager Strafferetten. Efter Stiftelsen af Kriminalistforeningen trænges den noget tilbage; men Foreningen har dog ingenlunde opgivet at beskæftige sig

med Strafferetten. Den har ikke blot afholdt flere Fællesmøder med Kriminalistforeningen, men ogsaa selv holdt Møder med strafferetlige Emner.

En meget stor Plads i Foreningens Liv har Spørgsmaalet om Lovgivningsreformer altid indtaget, og det gælder ganske særlig i dette Aarhundrede, hvad der er en naturlig Følge af de sidste Aartiers frodige Lovgivningsvirksomhed.

Dengang Planerne om et udvidet skandinavisk Samarbejde paa Lovgivningens Omraade kom frem omkring Aarhundredskiftet, drøftede Foreningen den af Jul. Lassen udkastede Tanke om en skandinavisk Civillovbog og gav ved en eenstemmig Resolution Udtryk for sin Tilslutning til og Sympati for et omfattende Samarbejde paa den civile Lovgivnings Omraade. Ogsaa senere har Foreningen nøje fulgt det nordiske Lovgivningsarbejde. De nordiske Juristmøder har Foreningen ligefra sin Stiftelse givet sin Støtte. I Tiden før Unionskrisen var det endogsaa Skik, at Foreningen afholdt en særlig Fest for Gæsterne, hver Gang der var Møde i København. Foreningen har ogsaa ret jævnlig haft Foredragsholdere fra Norge og Sverige.

Fra Lovgivningsomraadet skal jeg iøvrigt kun nævne et enkelt Foredrag, nemlig det, som Højesteretschefen Bache holdt i 1911, og som mandede ud i Forslaget om en nem lille Lov, der kort og godt lød: Christian den V.s Danske Lov ophæves. Foredraget var utvivlsomt noget forud for sin Tid, og Forslaget vandt ikke stor Tilslutning. Efter den Udvikling, som vor Lovgivning har gennemløbet i de sidste 20 Aar, vilde Baches Forslag næppe forekomme saa radikalt nu. I alle Tilfælde vilde det næppe være uoverkommeligt af Danske Lov at udskille, hvad der endnu har Værdi, og lade Resten forsvinde.

Ogsaa fremmed — ikke nordisk — Ret har der ofte været holdt Foredrag om. Derimod synes Programmets Tanke om efter Omstændighederne at give Oversigt over nyudkommen fremmed Litteratur ikke at have slaaet an. Efter at der er kommet en Række juridiske Tidsskrifter, vil saadanne Oversigter ogsaa naturligere blive givet der.

Blandt Foreningens andre Ejendommeligheder maa nævnes dens private Karakter. I Modsætning til adskillige andre faglige

Foreninger har den holdt sine Møder privat, og Pressen har ikke haft Adgang til dem. Bortset fra de Tilfælde, hvor Foreningen har afholdt fælles Møder med andre Foreninger, er der vistnok kun een Gang gjort Brud paa Reglen, nemlig i September 1908, da Foreningen i et for Landet beskæmmende Øjeblik lod afholde ett offentligt Møde, hvor daværende Overretsassessor Carl Ussing talte om Offentlig Moral.

Der er maaske ogsaa Grund til at fremhæve Foreningens Fredelighed. Selv i de Tider, hvor Bølgerne i det politiske Liv er gaaet højest, har de faglige Interesser formaaet at samle Foreningens Medlemmer til fredeligt Samarbejde. Et ejendommeligt Bevis paa de idylliske Forhold i Foreningen er det, at den ikke har egentlige Love. I Foreningens Program fandtes der vel enkelte Regler; men bortset fra selve Bestemmelsen om Formaålet er der næppe nogen af dem, der endnu er i Kraft.

Spørger man, hvad Juridisk Forening har udrettet i de 50 Aar, bliver det ikke saa let at give Svaret. Da Foreningen er en neutral Foreningsforening, kan man jo ikke vente synlige Resultater af dens Virksomhed. Dens væsentligste Betydning ligger formentlig i, at den har stimuleret den juridiske Interesse og udvidet Medlemmernes Horizont, og i, at den har ført Jurister af alle Arter sammen. Jeg tror ogsaa, Foreningen har en Del af Æren for, at vore Praktikere er begyndt at tage Del i den juridiske Diskussion og yde Bidrag til Litteraturen. Ser man paa Ugeskrift for Retsvæsen, vokser Antallet af Afhandlinger i Tiden efter Foreningens Stiftelse og Bidragene fra praktiserende Jurister bliver talrigere. Og samtidig med Foreningens 25-Aars Jubilæum er Jordbunden saaledes beredt, at Professor Munch-Petersen ved Omdannelsen af Ugeskrift for Retsvæsen kan foretage et nyt Fremstød og skabe et virkeligt juridisk Tidsskrift i Danmark.

Juridisk Forening har fremdeles gjort Gavn ved at give unge Jurister Lejlighed til at prøve deres Kræfter. Foreningen har altid lagt stor Vægt paa at faa de unge frem. I nogle Tilfælde har den sikkert ogsaa direkte fremmet den videnskabelige Forskning, idet det er Foreningens Ledelse, der har fundet et Emne og bevæget en ung Jurist til at bearbejde det og derigennem fremkaldt værdifulde videnskabelige Undersøgelser. Hvor ofte dette

er sket, lader sig dog næppe konstatere bagefter. Derimod er det givet, at der er adskillige nye videnskabelige Undersøgelser, der for første Gang er fremlagt ved Foreningens Møder. Jeg skal nævne enkelte Eksempler herpaa. I 1883 talte Evaldsen om Konkurslovens § 18, og dette Møde kan vistnok betragtes som Udgangspunktet for den langvarige videnskabelige Diskussion om denne §'s Fortolkning. Jul. Lassen har fremlagt en Række af sine nye Teorier i Juridisk Forening, saaledes om *conditio indebiti*, 1885, om Proformaværk og Omgaaelse af Loven, 1890, og i en vis Tilknytning dertil om Kunstig Kreditorbegunstigelse i 1916.

Paa Lovgivningspørgsmaal har Foreningen ofret talrige Møder, men da den ikke har udformet positive Forslag, kan der næppe paavises bestemte Resultater af dens Virksomhed paa dette Felt. Dog har den før omtalte Resolution, hvorved Foreningen gav sin Støtte til et udvidet nordisk Samarbejde paa den civile Lovgivnings Omraade, sikkert haft Betydning for dette Arbejdes Start.

Endelig maa det nævnes, at Juridisk Forening altid har vist stor Interesse for Juristernes Uddannelse, og ialfald ved Eksamensreformen i 1902 fik Foreningens Indsats væsentlig Betydning. Foreningen tog Initiativet til et stort Møde for Jurister, saavel Kandidater som Studenter, og der blev paa dette Møde nedsat et Udvalg, der gjorde et betydeligt Arbejde i Sagen og traadte i Forhandling med Fakultetet.

Hvis man kaster Blikket fremover, saa ser jeg mig ikke i Stand til at tegne nogen ny Kurs for Foreningen. Der kan jo være baade det ene og det andet, der kan forbedres. Man kunde f. Eks. ønske en livligere Forbindelse mellem Juridisk Forening i København og Provinsens juridiske Foreninger. Iøvrigt vil jeg udtale Haabet om, at Foreningen altid vil være lydhør for nye Strømninger i Tiden og nye Krav. Det gælder blot om, at Foreningen kan vedblive at drage de unge til sig. Det er fra dem, Fornyelsen skal komme. Forhaabentlig vil Foreningen ogsaa fremtidig bidrage til at bevare det gode Forhold mellem Videnskaben og Praktikerne. Jeg tror imidlertid, at Forholdet er ved at forskyde sig noget, og at de praktiske Jurister i videre Omfang end hidtil vil komme til at tage Del i den litterære Produktion.

Baade af Hensyn til de studerende, og for at Arbejdet ikke skal blive uoverkommeligt, vil Professorerne i flere Fag antagelig blive tvunget ind paa at skrive kortere Lærebøger, og dersom Praksis da skal faa de fornødne Haandbøger, maa Praktikerne selv tage Del i Frembringelsen af Haandbogslitteraturen. Paa enkelte Omraader har vi allerede set Begyndelser hertil, men Udviklingen vil vistnok gaa videre i denne Retning. Det bliver derfor en meget vigtig Opgave at stimulere den litterære Produktion ved at drage flere unge Jurister ind paa den litterære Bane. — Der er utvivlsomt mange, som har de fornødne Evner, men som nu ikke faar Lejlighed til at udfolde dem. Grundene dertil er vel meget sammensatte, men for en Del ligger de vistnok i den nuværende juridiske Uddannelse. Ved den i disse Dage udstedte Anordning om Indretning af de juridiske Eksaminer gøres der imidlertid et Forsøg paa at ændre disse Forhold, idet Studenterne faar Adgang til i Stedet for et Bifag at vælge at skrive en selvstændig Afhandling. Hvis dette Forsøg skal betyde noget, er det imidlertid nødvendigt, at der skaffes Penge til at udgive de værdifuldeste af disse Smaaafhandlinger. Det er overhovedet ønskeligt, at der maa blive tilvejebragt et Fond til Udgivelse af juridiske Afhandlinger af Studenter og unge Kandidater. — Jeg tilføjer, at jeg her kun giver Udtryk for min egen Mening og overhovedet ikke har drøftet Tanken med mine Kolleger.

Den selskabelige Side af Foreningens Liv har jeg i det væsentlige forbigaaet, da den næppe har Interesse for Offentligheden. Ogsaa iøvrigt er jeg klar over, at mit Billede af Foreningen er meget ufuldstændigt. Navnlig ældre Medlemmer vilde sikkert kunne have tilføjet mange Træk. Det er dog mit Haab at have givet Dem et saadant Indtryk af Foreningens Liv, at De forstaar, at Foreningen har virkeliggjort sit Program til Gavn for danske Jurister, og at det vel er værd for de unge at slutte op i Rækkerne, for at Foreningen i stedse stigende Grad kan blive til Gavn.

Professor Dr. jur. *H. Munch-Petersen* bragte gennem den danske Bestyrelsesafdeling Juridisk Forening en Hilsen og Tak fra de nordiske Juristmøder. En saa betydningsfuld Gerning som

den, Juridisk Forening havde øvet, kunde ikke andet end sætte Spor ogsaa i den fællesnordiske Retsvidenskab og Retsudøvelse. Foreningen havde til enhver Tid vist Forstaaelse og aktiv Interesse for de fællesnordiske Retsbestræbelser og paa mange Maader bidraget til at fremme disse. Med særlig Taknemmelighed mindedes han den redebønne Støtte, som Foreningen lige fra sin første Begyndelse havde ydet de nordiske Juristmøder, og hvormed den bl. a. havde haft en væsentlig Del i Æren for, at det sidste Møde her i København fik et saa glansfuldt Forløb. Han var derfor forvissat om ogsaa at tale i de nordiske Samfunders Navn, naar han ønskede Juridisk Forening fortsat Held og Trivsel, til Gavn og Ære ikke blot for det danske Retsliv, men for Nordens Retsliv i det hele.
